

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

VEZETŐ- ÉS TOVÁBBKÉPZÉSI KÖZPONT

SZABÓ ANNAMÁRIA ESZTER
A kulturális igazgatás

A tananyag az ÁROP-2.2.19-2013-2013-0001
Elektronikus képzési és távoktatási anyagok készítése
című projekt keretében készült el.

Eredeti megjelenés éve: 2014

A hatályosított tananyag a KÖFOP-2.1.1-VEKOP-15-2016-00001
„A közszolgáltatás komplex kompetencia, életpálya-program és oktatás technológiai fejlesztése”
című projekt keretében készült el és jelent meg.

A hatályosított kézirat lezárásának dátuma: 2018. október 8.

Szerző:

© Szabó Annamária Eszter

A hatályosítást végezte:

Dr. Péter Zoltán

Olvasószerkesztő:

Császár-Biró Anna

Kiadja:

© NKE, 2018.

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert

Dékán

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

1. A kulturális igazgatás fogalma	4
2. A kulturális igazgatás és jogi eszközei	5
3. A kulturális örökség védelmére vonatkozó általános szabályok	6
3.1. A régészeti örökség védelme	7
3.1.1. A régészeti lelőhelyek védetté nyilvánítása	7
3.1.2. A régészeti feltárások védelme	7
3.1.3. A régészeti lelőhelyek nyilvántartása	8
3.2. A műemlékek védelme.....	8
3.2.1. A műemléki értékek védelme	9
3.2.2. A műemlékvédelem sajátos tárgyai.....	10
3.2.3. A műemlékek nyilvántartása	10
3.3. A kulturális javak védelme	10
3.3.1. A kulturális javak védetté nyilvánítása	11
3.3.2. A kulturális javak külföldre történő kivitelének szabályai.....	11
3.3.3. A kulturális javakkal összefüggő nyilvántartások vezetése.....	12
3.4. Az emlékhelyek védelme	12
3.5. Az örökségvédelem eszközei, az örökségvédelmi bírság	12
4. A közigazgatási szervek szerepe a kulturális örökségvédelemben	14
4.1. Az Országgyűlés és a Kormány szerepe a kulturális örökségvédelemben	14
4.2. A Miniszterelnökség szerepe a kulturális örökségvédelemben	14
4.3. Egyéb szervek részvétele a kulturális örökségvédelemben.....	15
4.3.1. Budavári Kft. és a NÖF NKft.....	15
4.3.2. Az első és másodfokon eljáró hatóságok	15
4.3.3. Örökségvédelmi tanácsadó testületek	15
4.3.4. A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság, valamint a Kiemelt Nemzeti Emlékhely Bizottság	16
4.3.5. Nemzeti Örökség Intézete.....	16
5. A művészeti ügyek szerepe a kulturális igazgatásban	17
5.1. Az előadó-művészet szabályozása	17
5.1.1. Nemzeti Előadó-művészeti Érdekegyeztető Tanács (NEÉT)	17
5.1.2. Az előadó-művészeti bizottságok	17
5.1.3. Az előadó-művészeti hatósági és szolgáltatási feladatokat ellátására kijelölt szerv	17
5.1.4. Az előadó-művészeti szervezetek nyilvántartása és minősítése	18
5.1.5. Az előadó-művészeti szervezetek támogatása	18
5.1.6. Az előadó-művészeti munkavégzés sajátos szabályai.....	18
5.1.7. Táncművészeti életjáradék	19
5.2. Az audiovizuális ügyek helye a kulturális igazgatásban	19
6. A közgyűjtemények szerepe a kulturális igazgatásban	21
6.1. A muzeális intézmények igazgatása	21
6.1.1. A muzeális intézmények típusai	21
6.1.2. A múzeumok szakfelügyelete	22
6.2. A könyvtárakról és levéltárakról	23
6.2.1. A könyvtárak igazgatása	23
6.2.2. A levéltárak igazgatása.....	24
7. A közművelődés helye a kulturális igazgatásban	26
Felhasznált irodalom	29

1. A kulturális igazgatás fogalma

A kulturális igazgatás az igazgatás egy speciális fajtája, így erre is vonatkoznak annak általános jellemzői. Az igazgatás egyik típusa a közigazgatás, amelynek egyik szakterületével kapcsolatos feladatokat látja el a kulturális igazgatás szervezeti rendszere. A kulturális igazgatás magában hordozza az igazgatás általános fogalmának elemeit, ennek megfelelően az emberi együttműködés során keletkező tevékenység, amely biztosítja a közös, a kultúrához kapcsolódó célok elérését, az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket, valamint a kulturális célok megvalósítása érdekében együttműködő szervek, személyek tevékenységének összhangját.

A kulturális igazgatáson belül több részterület alakult ki: a kulturális örökségvédelem ügye, a művészetügy (előadó- és alkotóművészet, film és audiovizuális ügyek), a közművelődésügy, valamint a közgyűjtemények (muzeális intézmények, könyvtárak, valamint levéltárak) ügye.

2. A kulturális igazgatás és jogi eszközei

A kulturális igazgatás egyes ágazataira – a kulturális örökségvédelem ügyére, a művészetügyre, a közművelődésügyre, valamint a közgyűjtemények ügyére – vonatkozó jogszabályok összességét értjük kulturális jog alatt. Ez – a jogrendszerben elfoglalt helyét tekintve – komplex jellegű, több jogággal is szoros kapcsolatban áll. Elsősorban és többségében a közigazgatási jog része. A kultúrára vonatkozó jogi szabályozás ugyanakkor összetett jellegéből adódóan más jogterületekhez is kapcsolódik – mint például a polgári joghoz (lásd például a kisajátítás jogintézményét) vagy a büntetőjoghoz (például úgy, hogy a műemlékek és a kulturális javak büntetőjogi védelemben részesülnek az által, hogy nevesített tényállást kaptak a Büntető Törvénykönyvben).

Jelenleg az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése deklarálja, hogy „[a] természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.” Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezését a kulturális igazgatás ágazati törvényei részletezik. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

- a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kötv.),
- a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény,
- a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Kultv.),
- a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény (a továbbiakban: Ltv.),
- az előadóművészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól szóló 2008. évi XCIX. törvény (a továbbiakban Emtv.),
- a mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény (a továbbiakban: Mktv.)
- a Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény
- a Nemzeti Kulturális Alapról szóló 1993. évi XXIII. törvény.

E törvények felhatalmazása alapján, azok végrehajtására a Kormány,¹ valamint a kultúráért felelős miniszter és a kulturális örökség védelméért felelős miniszter számos rendeletet bocsátott ki. Szűk körben, de a központi jogi szabályozás teret enged a helyi önkormányzati rendeletalkotás számára is.²

¹ Például: a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet.

² Például a műemlékvédelem sajátos tárgyai körében.

3. A kulturális örökség védelmére vonatkozó általános szabályok

A kulturális örökség fogalma úgy határozható meg, mint olyan ingó, valamint ingatlan dolog, amelynek alapkritériuma, hogy történeti, művészeti, etikai vagy esztétikai értékkel bírjon. A kulturális igazgatás fogalmához hasonlóan a kulturális örökség is gyűjtőfogalom. A Kötv. megalkotásával úgynevezett integrált örökségvédelem jött létre hazánkban. Ez azt jelenti, hogy a kulturális örökség fogalom valójában négy fogalmi kört, részterületet foglal magába: műemléki értékeket, régészeti örökségeket, hadtörténeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemeit, valamint a kulturális javak elemeit. E fogalmi körök mibenlétét a Kötv. a következőképpen határozza meg: a műemlék olyan nyilvántartott műemléki érték, amelyet jogszabállyal védetté nyilvánítottak.³ Műemléki értéknek minősül minden olyan építmény, történeti kert, történeti temetkezési hely, vagy sajátos terület (illetve ezek maradványa), valamint azok rendeltetészerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a közösségi hovatartozás-tudat szempontjából országos jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék, alkotórészeivel, tartozékaival és berendezési tárgyaival együtt.⁴ Kulturális javaknak nevezzük az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékeit és egyéb bizonyítékait (az ingatlanok kivételével), valamint a művészeti alkotásokat.⁵ Régészeti örökség az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben 1711 előtt keletkezett érzékelhető nyoma, amely segít megismerni az egyetemes kultúrát és rekonstruálni az ország és a nemzet történelmét, igazolja népünk eredetét és fejlődését, bemutatja, alátámasztja, és segít feltárni kapcsolatát természeti környezetével, továbbá amellyel kapcsolatos információszerezés fő forrásai a feltárás és egyéb kutatási módszerek.⁶ Hadtörténeti örökség az 1711 utáni hadszíntér, csatater, védelmi létesítmény, egyéb katonai objektum vagy hadi emlék, különösen harci repülőgép, kerekes vagy lánctalpas harcjármű és egyéb katonai fegyverrendszerek, fegyverek, felszerelés és egyenruha elemei, továbbá azok együttese.

A kulturális örökség meglehetősen tág kategória: olyan ingó és ingatlan javak összessége, amelyek nem elsősorban használati értékük vagy gazdasági hasznosságok miatt kiemelkedő jelentőségűek, hanem sokkal inkább egyediségük, eredetiségük, pótolhatatlanságuk, és többségében művészeti értékük miatt.

A kulturális örökség védelmének általános szabályait a Kötv. „Általános Rendelkezések” című I. része foglalja magába, amely a kulturális örökség fogalmi körébe tartozó mindhárom részterületre kiterjed.

A Kötv. hatályának meghatározása során a jogalkotó a tárgyi hatály tárgyalására tér ki részletesen. A törvény tárgyi hatálya kiterjed a kulturális örökség fogalmkörébe tartozó javakra, ideértve az ingó és ingatlan elemeket is.⁷

A Kötv. által biztosított védelem egyaránt vonatkozik a kulturális örökség egyedi elemeire és azok meghatározott csoportjaira.

A jogalkotó pozitív, valamint negatív megközelítést is alkalmaz, amikor kimondja, hogy a törvény hatálya kiterjed „a kulturális örökség elemeire, valamint az ezekkel kapcsolatos minden tevékenységre, személyre és szervezetre.”⁸ Ezzel egyidejűleg a jogszabály felsorolja azokat az elemeket, amelyekre nem kell alkalmazni a normát. A Kötv. hatálya mind személyi, mind tárgyi vonatkozásban átfogó jellegű. A törvény a személyi hatály kérdését is a korábbinál szélesebb körben határozza meg. Mindazon személyekre alkalmazni kell ugyanis, akik a kulturális örökség fogalmkörébe tartozó javak piacán szereplőként lépnek fel, illetve e körben folytatják gazdasági tevékenységüket. A Kötv. hatálya ugyanakkor egyáltalán nem terjed ki a szellemi örökség védelmére. Ennek oka, hogy a tárgyi kulturális örökség fogalmi körébe a szellemi örökségre⁹ vonatkozó rendelkezések nehezen illeszthetők be, hiszen ezek fenntartása és védelme inkább szociológiai, etnográfiai-etnológiai vagy éppen a gazdasági fejlődéssel összefüggő kérdés.

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a Kötv. alapján fennálló védettség nem kizárólagos jellegű, tehát nem érinti az adott elemeken más jogszabály alapján fennálló védettséget. Az általános kötelezettség elve alapján a kulturális örökség megóvása mindenkinek a kötelessége, hiszen a kulturális örökség elemei a nemzet egésze közös szellemi értékének hordozói. Az örökségvédelmi szabályozásban sajátos helyet foglal el a világörökségi és a világörökségi várományos terület. A különös szabályozást jelentő, világörökségről szóló törvény előírja, hogy a világörökségi

³ Kötv. 7. § 8. pont.

⁴ Kötv. 7. § 10. pont.

⁵ Kötv. 7. § 4. pont.

⁶ Kötv. 7. § 22. pont.

⁷ Műemlékek, régészeti emlékek, régészeti lelőhelyek és ezek védőövezetei, régészeti leletek, kulturális javak.

⁸ Kötv. 1. § (1) bekezdés.

⁹ Például hagyományok, szokások.

helyszínek¹⁰ által hordozott kiemelkedő egyetemes érték vagy a várományos helyszínek által hordozott kiemelkedő érték megőrzése és fennmaradást nem veszélyeztető hasznosíthatósága érdekében a világörökségi területek, valamint a várományos területek világörökségi kezelési tervét a Kormány rendeletben hirdeti ki, illetve a világörökségi helyszínek által hordozott kiemelkedő egyetemes érték megőrzését szolgáló kezelés ellátására helyszínenként egy világörökségi gondnokság működik, amelynek feladata az adott világörökségi terület kezelési terve alapján a terület használatának, fejlesztésének, bemutatásának, illetve szükség szerinti helyreállításának biztosítása, valamint a világörökségi területek megőrzésével és fenntartható mértékű használatával kapcsolatos tevékenységek összehangolása.

3.1. A régészeti örökség védelme

A Kötv. szabályozza a régészeti lelőhelyek védelmét, valamint a régészeti feltárást, többek között a próbafeltárás, a megelőző feltárás és leletmentés (mentő feltárás) jogintézményét, valamint a régészeti örökség feltárását követő védelmét, és a régészeti leletek elsődleges feldolgozását. Elsősorban a régészeti lelőhelyekre helyezi a hangsúlyt a jogalkotó a régészeti örökség védelmével kapcsolatban. Utóbbi kiterjed a régészeti örökség felkutatására, értékelésre, számbavételére, nyilvántartására és megőrzésére, valamint a régészeti lelőhelyek védetté nyilvánítására. A bárhol – a föld felszínén, a föld alatt, a vizekben – fellelt, illetve bárhonnán előkerült régészeti lelet a törvény erejénél fogva állami tulajdonban van. A Kötv. 11. §-a a régészeti lelőhelyek általános védelmét fogalmazza meg, amelynek lényege, hogy a nyilvántartásba vett, tehát védelem alatt álló régészeti lelőhelyeket nem szabad elpusztítani.¹¹ Az általános védelem alatt álló lelőhelyen minden olyan korábbi tevékenység folytatható, amely a lelőhelyet nem veszélyezteti. A tulajdonos tehát bármit tehet a fenntartható használat elvének figyelembevételével, kivéve a lelőhely károsítását, megsemmisítését.

3.1.1. A régészeti lelőhelyek védetté nyilvánítása

A régészeti örökség elemeinek védetté nyilvánítási eljárására a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól szóló 13/2015 (III. 11) MvM rendelet (a továbbiakban: MvM rendelet) szabályai az irányadók.

Az ország kiemelkedő történelmi és kulturális jelentőségű nyilvántartott régészeti lelőhelyeit jogszabályban kell védetté nyilvánítani (miniszteri rendelet által). A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyhez védőövezetet lehet kijelölni, ez biztosítja annak fenntarthatóságát, megközelíthetőségét, tájképi védelmét. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhely kategóriába kell sorolni.

Kiemelten védett az a lelőhely, mely kivételes tudományos jelentőséggel, és nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír. Fokozottan védett pedig az, amelynek tudományos jelentősége megállapítható, és egy nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontossággal bír. A kiemelten és fokozottan védett lelőhely kategóriájának alapjául elsősorban a lelőhely értéke, és nem a veszélyeztetettségé játszik szerepet.

A védettséget meg kell szüntetni, ha annak fenntartását régészeti szempontok a továbbiakban nem indokolják.

A Kötv. régészeti lelőhelyek esetén lehetőséget biztosít az ideiglenes védettség hatósági határozattal – legfeljebb egyéves időtartamra – történő elrendelésére.¹² Ez a határozat fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható. Az ideiglenes védettség nem hosszabbítható meg.

3.1.2. A régészeti feltárások védelme

A régészeti feltárás tudományos módszerrel végzett tevékenység (régészeti megfigyelés, terepbejárás, próbafeltárás, mentő feltárás, megelőző feltárás, tervásatás, műszeres lelet- és lelőhely felderítés, beleértve a fémkeresővel végzett régészeti kutató tevékenységet is), amelynek célja a régészeti örökség elemeinek felkutatása.¹³ A Kötv. a régészeti feltárásokkal kapcsolatban két lényeges követelményt állapít meg. Egyrészt rögzíti, hogy ilyen jellegű tevékenységet

¹⁰ Világörökségi helyszínek Magyarországon: például Budapesten a Duna part, a Budai Várnegyed és az Andrássy út; Hollókő Ófalu és környezete, Pécs ókeresztény temetője stb.

¹¹ Régészeti lelőhely nyilvántartásba vett, földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történelmi összefüggéseikben találhatóak. Kötv. 7. § 35. pont.

¹² Kötv. 17. §.

¹³ Kötv. 7. § 30. pont.

kizárólag az erre feljogosított szervek és szakemberek folytathatnak. A másik korlátozás, hogy régészeti feltárást csak feltárási engedély alapján lehet végezni (főszabály, hogy vannak persze olyan tevékenységek, amelyek feltárási engedély nélkül is végezhetők, mint például a terepbejárás, a régészeti megfigyelés stb.).¹⁴

A régészeti feltárási végzése közfeladat. A feltárások elvégzésére a Kötv.-ben meghatározott állami és önkormányzati intézmények jogosultak. Nemcsak a megelőző régészeti feltárások, hanem a Kötv. szerinti nagyberuházások régészeti feladatellátását is csak múzeumok (megyei hatókörű városi múzeumok, Budapesten a Budapesti Történeti Múzeum) végezhetik, melyek hiányzó kapacitásaik pótlására kizárólag állami és önkormányzati fenntartású, feltárással jogosult intézményeket vonhatnak be a feladatellátásba, és a továbbiakban a szaktevékenységek végzésében szervezetek (gazdasági társaságok) nem működhetnek közre. A régészeti feltárást nélkülözhetetlen része a régészeti bontómunka, amely azonban részben földmunkás kapacitást igényel. A gazdasági társaságok, cégek elsősorban ebbe a tevékenységbe lesznek bevonhatóak.

A régészeti feladatellátás hatósági ár alapján végezhető tevékenység, és e feladatellátás költségeire alkalmazható legmagasabb hatósági árakat a 496/2016. (XII. 28.) Kormányrendelet 5. melléklete tartalmazza.

Az elsőfokú hatóság; a járási építésügyi és örökségvédelmi hivatal határozza meg a megelőző feltárási módszert, engedélyezi a régészeti feltárást, kijelöli a feltárási intézményt. A járási hivatalnak kell bejelenteni a feltárást (és az engedélyhez nem kötött feltárási tevékenységek) megkezdését, amiket aztán az első fokozatú régészeti felügyelők ellenőriznek. Az elsőfokú hatóság dönt a már említett ideiglenes védetté nyilvánítás kérdésében, valamint régészeti emlékek előkerülése esetén annak megtartásáról, kezeléséről, állagmegőrzéséről. Nagyberuházás esetén a Kötv.-ben rögzített költséghatárt meg nem haladó régészeti feladatellátás esetén a teljes területű feltárási engedélyezése és minden ezzel kapcsolatos döntés is ide tartozik. A másodfokú hatóság (országos illetékességgel Budapest Főváros Kormányhivatala szervezeti egysége) látja el a nagyberuházások Kötv.-ben meghatározott költséghatárt meghaladó régészeti feladatokat: meghatározza a további régészeti feladatokat, engedélyezi a feltárást, és meghozza a szorosan ehhez kapcsolódó hatósági döntéseket.

A hatósági eljárások határideje a következők szerint alakul:

Tizenöt nap a szakhatósági eljárás ideje, ugyanennyi a nagyberuházások esetén az első és másodfokú örökségvédelmi hatósági eljárások ideje is. Megkeresés esetén az Ásatási Bizottságnak¹⁵ tizenöt, nagyberuházás vagy kisajátítás esetén öt napon belül kell véleményt adnia (ez az idő nem szakítja meg az ügyintézési időt).

A megelőző feltárási engedélyezésére irányuló eljárásban az ügyintézési határidő:

- a) nagyberuházás esetén tizenöt nap,
- b) közlekedési infrastruktúra-beruházás esetén tíz nap.

A megelőző feltárással kapcsolatos feltárási engedély hatálya kérelemre egy évvel, nagyberuházás esetén két évvel meghosszabbítható.

A feltárási befejezése után a régészeti leletek őrzéséről, állagmegővéséről – azok végleges elhelyezéséig – a feltárást végző intézmény köteles gondoskodni. A régészeti leleteket múzeumban kell elhelyezni. Az állapotváltozással járó munkálatok befejezése után az eredeti állapotot kell visszaállítani, kivéve, ha a kutatást a felfedezett régészeti emlékek bemutatása követi. A feltárási befejezésével egyidejűleg gondoskodni kell a védelemről is. E tekintetben a legfontosabb az élet- és balesetveszély-elhárítás, továbbá a terület használatba való visszaadása. Ez utóbbi akkor valósulhat meg, ha a régészeti emlékek bemutatását nem teszi semmi szükségessé, és a teljes feltárást megtörtént.

3.1.3. A régészeti lelőhelyek nyilvántartása

A régészeti lelőhelyek nyilvántartással kapcsolatos feladatokat a kulturális örökség védelméért felelős miniszter látja el.

3.2. A műemlékek védelme

A Kötv. külön fejezetben tárgyalja a műemlékvédelemre vonatkozó szabályanyagot.

A Kötv. alapján a műemlékek védelme az alábbi résztvétekből áll (ez tulajdonképpen a műemlékvédelem általános feladata):

¹⁴ Kötv. 20. § (2).

¹⁵ A kulturális örökség védelméért felelős miniszter szakmai tanácsadó testülete, amely a régészeti örökséggel kapcsolatos hatósági, és egyéb szakmai döntések előkészítésében segíti a minisztert, valamint az örökségvédelmi hatóságok (járási-fővárosi kerületi hivatalok) munkáját.

- a műemléki értékek felkutatása, tudományos kutatása, értékelése és számba vétele, dokumentálása, nyilvántartása, védetté nyilvánítása és a védendő sajátos területek meghatározása;
- a műemlékek (védett műemléki értékek) környezetének fenntartása, helyreállítása, védelme, valamint eszmei értékükkel összhangban álló hasznosításuk biztosítása;
- védett műemléki értékek fenntartása, és az értékvédelmét szolgáló fejlesztése összhangjának megteremtése, valamint
- tudományos alap kutatások és oktatás, szakirányú szakképzés, ismeretterjesztés.

3.2.1. A műemléki értékek védelme

A védetté nyilvánítás a műemlékvédelem általános feladata, amely nem hatósági jellegű tevékenység. A védetté nyilvánítás a műemléki érték megállapítását célzó szakmai feladatsor utolsó fázisa, amelyben a tudományos kutatás és összehasonlító értékelés alapján eldől, hogy a szóban forgó műemléki érték országos jelentőséggel bír-e, és ezért védetté nyilvánítása indokolt-e. A műemlékek védetté nyilvánításának szabályait az MvM rendelet tartalmazza. A műemléki érték védetté nyilvánítási eljárása indulhat kérelemre, vagy hivatalból az örökségvédelmi hatóságnál. Az eljárás előkészítésére a kulturális örökség védelméért felelős miniszter is adhat utasítást az örökségvédelmi hatóságnak.

A nyilvántartott műemléki értéket a műemlékké nyilvánítás során az I. vagy a II. örökségvédelmi kategóriába kell sorolni.

Az I. kategóriába kell sorolni akkor, ha a műemlék eszmei jelentősége és egyedisége révén, országos szinten kiemelkedő műemléki jelentőséggel bír vagy jelentős gazdasági-fejlesztési potenciállal is rendelkezik, és a II. kategóriába kell sorolni abban az esetben, ha nem tartozik az I. kategóriába.

Egyszerűsített az eljárás, ha a műemlékké nyilvánításra vonatkozó kezdeményezés nyilvánvalóan nem műemléki értékre vonatkozik, ilyenkor ugyanis a miniszter megtagadja a védetté nyilvánítást. Erről védetté nyilvánítási dokumentáció készítése nélkül értesítik az ügyfelet (kezdeményezőt). Ha az utóbb ismertett nyilvánvaló ok nélkül nem tagadható meg a védetté nyilvánítás, a hatóságnak kötelessége összeállítani a védetté nyilvánítási dokumentációt.¹⁶

Az eljárás megindításáról a hatóság köteles értesíteni a védelem alá vonni tervezett műemléki jelentőségű területen, műemléki környezetben és a történeti táj területén álló ingatlanok, műemlék ingatlanok tulajdonosait, valamint egyéb érintett személyeket és szervezeteket. A védetté nyilvánítási eljárás megindításáról értesített személyek, valamint akiknek az adott ingatlanra vonatkozó jogát a védelem érinti, észrevételt tehetnek, és a dokumentációba betekinhetnek.

A védetté nyilvánítási eljárás utolsó lépéseként az örökségvédelmi hatóság felterjeszti a miniszterhez a védetté nyilvánítási dokumentációt, amelynek alapján a miniszter a következő döntéseket hozhatja: rendeletet alkot a védetté nyilvánítás tárgyában; elrendeli a dokumentáció kiegészítését vagy megtagadja a védetté nyilvánítást.¹⁷ A műemléki értékek védetté nyilvánítása tehát jogszabályban – rendeletben – történik.

A Köt. ismeri az úgynevezett ideiglenes védettség intézményét, ennek alapján a műemléki védelemre javasolt ingatlant (építményt vagy területet), illetve a listára vett műemléki értéket a védetté nyilvánítás előkészítésének megindításával egyidejűleg, vagy ha a műemléki értéket megsemmisülés vagy értékeinek eltűnése fenyegeti, soron kívül legfeljebb egyéves időtartamra ideiglenes védelem alá lehet helyezni hatósági határozattal, amelynek fellebbezésre való tekintet nélküli végrehajtása is elrendelhető. Minderről az örökségvédelmi hatóságnak még az értesítések kiküldése előtt egyeztetnie kell az illetékes járási hivatallal. Ez a típusú védelem nem hosszabbítható meg. Az ideiglenes védelem megszűnik a határozatban megjelölt időtartam elteltével, illetve a védetté nyilvánításról szóló rendelet hatálybalépésével. Ha a védetté nyilvánítás nem indokolt, az ideiglenes védettséget meg kell szüntetni.

A nemzeti vagyronról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 2. melléklet, III. pontjában, megyei bontásban közel háromszáz pontban határozza meg a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyonnak minősülő műemléki védelem alatt álló építmények és építményegyüttesek körét.

¹⁶ A műemléki érték védetté nyilvánítási dokumentációjának tartalmi elemeiről lásd az MvM rendelet 1. mellékletét.

¹⁷ A védettség megszüntetésének lehetőségét is megfogalmazza a Köt. Erre akkor kerülhet sor, ha a védetté nyilvánított műemlék megsemmisült, vagy a műemléki jelentőségű terület, illetve a műemlék a védelem alapját képező értékeit helyreállíthatatlanul elvesztette, illetve a védelem tárgya a műemlék szakmai ismérveinek nem felel meg. A védettség megszüntetésére irányuló eljárás esetén a védetté nyilvánításra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

3.2.2. A műemlékvédelem sajátos tárgyai

A műemlékvédelem sajátos tárgyainak meghatározásával, kodifikálásával teremtette meg a jogalkotó az ügynevezett területi védelem jogintézményét. Ezekben az esetekben tehát nem kizárólag egy-egy épület vagy más, önálló ingatlan kerül védelem alá, hanem az azt körülvevő természetes környezet meghatározott része is.

A Kötv. a műemlékvédelem sajátos tárgyai között három nagy kategóriát különböztet meg: a történeti kerteket, a történeti temetkezési helyeket, valamint a műemléki területet. Ez utóbbi gyűjtőkategóriának minősíthető, hiszen ahogy arról még később szó lesz, a műemléki terület további alkategóriákat is magába foglal.

A történeti kert olyan kertépítészeti alkotás, zöldfelület, illetőleg park, amely történeti vagy művészeti értékkel bír, önállóan vagy más műemléki értékhez kapcsolódik, illetve a történeti településszerkezet részeként jelenik meg.¹⁸

A kiemelkedő jelentőségű történeti kert műemlékké nyilvánítható, lehetőleg eredeti rendeltetésének megfelelően, teljes területére kiterjedően kell védelem alá helyezni.¹⁹

Miniszteri rendelettel szintén műemléki védelemben kell részesíteni azokat a történeti temetőket és temetkezési emlékhelyeket vagy a temetőknek azokat a részeit, amelyek műemléki értékei a magyar történelem, a vallás, a kultúra és művészet sajátos kifejezői, illetve emlékei.²⁰ Műemléki védelemben részesíthető: a temető egész területe; a temető körülhatárolt területrésze; a síremlék, síremlékcsoportok, sír építmények; a temető egyéb építménye, tartozéka, illetve eleme. Műemléki védelem alatt álló történeti temetkezési hely, illetve azok részei nem szüntethetők meg, vagy a Kötv. alapján védett sírjel, síremlék, sír építmény nem bontható el.

A törvény három műemléki területet típust különböztet meg: a történeti tájat, a műemléki jelentőségű területet, valamint a műemléki környezetet.

Történeti tájként kell műemléki védelemben részesíteni az ember és a természet együttes munkájának eredményeként létrejött olyan kulturális (történeti, műemléki, művészeti, tudományos, műszaki stb.) szempontból jelentős, részlegesen beépített területet, amely jellegzetessége, egységessége révén topográfiaileg körülhatárolható egységet alkot.²¹

Műemléki jelentőségű területként kell védeni a település azon részét, amelynek a jellegzetes, történelmileg kialakult szerkezete, beépítésének módja, összképe, a tájjal való kapcsolata, terei és utcaképei, építményeinek együttese összefüggő rendszert alkotva történelmi jelentőségű, és ezért műemléki védelemre érdemes.²²

A védetté nyilvánított műemlékkel vagy műemléki jelentőségű területtel közvetlenül határos ingatlanok, a közterületrészek és a közterületrészekkel határos ingatlanok műemléki környezetnek minősülnek.

3.2.3. A műemlékek nyilvántartása

A Kötv.-ben meghatározott, műemlékeket érintő nyilvántartás adatait az örökségvédelmi hatóság elektronikusan tárolja, a műemléki védettség ténye fennállásának ingatlan-nyilvántartási feljegyzését is e szerv kezdeményezi.

3.3. A kulturális javak védelme

A Kötv. alapján, a kulturális javakon belül két kategória különíthető el: az egyik az ügynevezett kulturális tárgyak köre, amely az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emléke és egyéb bizonyítékait foglalja magába, az ingatlanok kivételével; a második nagy kategóriát pedig az ügynevezett művészeti alkotások adják.²³

A Kötv. által tágran meghatározott kulturális tárgyak fogalmán belül a hatályos Európai Unió jogszabályok további kategóriákat különböztetnek meg: a kulturális javak kivételéről szóló 2008. december 18-i 116/2009/EK tanácsi rendelet tizennöt főbb kategóriát nevesít, amelyekbe a kulturális tárgyakat sorolja:

- földből, vízből előkerülő régészeti leletek és gyűjtemények,

¹⁸ Kötv. 36. § (1) bekezdése.

¹⁹ Példaként említhető a 9/2006. (IX. 25.) OKM rendelet, amelynek 3. § (1) bekezdése kimondja, hogy a miniszter történeti kertként műemlékké nyilvánítja a Baranya megyei Mecseknádasd, 87/1, 88/1, 88/2 stb. helyrajzi szám alatti ingatlanokat. A védetté nyilvánítás célja a 18. század végétől a 20. század elejéig folyamatosan kialakult mecseknádasdi püspöki kert építészeti és kerttörténeti értékeinek megőrzése.

²⁰ Kötv. 37. § (1) bekezdés-

²¹ Kötv. 38. §.

²² Kötv. 39.§ (1) bekezdés.

²³ Lásd erről részletesebben: Csehi Zoltán (2008): A kulturális javak fogalmáról – egy univerzális dologkategória születésének történetéhez. In Faludi Gábor szerk.: Liber Amicorum Studia P. Gyertyánfy dedicata Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére. Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék. 153–185.

- műemlékek elmozdítható tartozékai (szobrok, domborművek, szerkezeti elemek stb.),
- „festmények” (kézzel készült képzőművészeti alkotások, bármilyen alapra, bármilyen hordozóval),
- egyedi grafikai alkotások (pasztellképek, krétarajzok, vízfestmények stb.),
- mozaikképek, kéziratok,
- sokszorosított grafikák (metszetek, nyomatok),
- szobrászati alkotások (szobrok, domborművek),
- régi fényképek, filmek,
- kéziratok (levelezések, térképek, zenei partitúrák stb.),
- régi könyvek,
- régi nyomtatott térképek,
- archívumok (bármilyen adathordozóval),
- természettudományi, néprajzi, történelmi, numizmatikai gyűjtemények,
- régi közlekedési eszközök,
- egyéb régiségek (játékok, üveg és kerámia tárgyak, bútorok, órák, műszaki berendezések, hangszerek, textíliák, nemesfém tárgyak, fegyverek stb.).

Ezeknek a kategóriáknak különös jelentősége van a később ismertetett kiviteli engedélyezés folyamatában.

3.3.1. A kulturális javak védetté nyilvánítása

A kulturális örökség ingó elemei a védetté nyilvánítás szempontjából lehetnek egyedi elemek, gyűjtemények, valamint tárgyegyüttesek. A kulturális javak védetté nyilvánítására irányuló eljárás hivatalból indul, annak érdekében, hogy csak valóban indokolt esetben folytassák le azt. Az eljárásba bevont kulturális tárgyra már a védetté nyilvánított kulturális javakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni, tehát a törvény erejénél fogva ideiglenesen védettnek minősülnek, rájuk a védetté nyilvánított kulturális javakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni. Az ideiglenes védettség az eljárás befejezéséig áll fenn. Az ügyintézési határidő kulturális javak védetté nyilvánítása vagy védett-ségének megszüntetése iránti eljárásban hetven nap.

A védetté nyilvánításra vonatkozó eljárás részletes szabályait az emberi erőforrások minisztere által megalkotott, a kulturális javak védetté nyilvánításának részletes szabályairól szóló 57/2013. (VIII. 7.) EMMI rendelet tartalmazza.

A kulturális javakat a védetté nyilvánítás szempontjából három kategóriába sorolják: egyedi tárgyak; tárgyegyüttesek; gyűjtemények.

A védetté nyilvánító határozatnak – a Ket.-ben meghatározott tartalmi elemeken túl – egyéb tényeket is rögzítenie kell. Így például az adott kulturális javak azonosításra alkalmas leírását, őrzésének helyét és feltételeit, valamint a tulajdonos nevét és címét. A védettség megszüntetésére a védetté nyilvánítási eljárásnál ismertetett szabályokat kell alkalmazni. A védetté nyilvánítás különleges jogkövetkezményeket von maga után, mint például, hogy a védetté nyilvánított műtárgyakra fokozott biztonsági előírások vonatkoznak. A védetté nyilvánított kulturális javak tulajdonjogát átruházni csak írásbeli szerződés alapján lehet. A védelem alá helyezett tárgyegyüttes bármely darabjának elidegenítéséhez vagy őrzési helyének kilencven napot meghaladó megváltoztatásához szintén a hatóság előzetes hozzájárulása szükséges. Ellenértékkel történő átruházás esetén az államot elővásárlási jog illeti meg, amely jogát a kulturális javak hatóságán (Miniszterelnökség, a továbbiakban: ME) keresztül gyakorolja, továbbá a kultúráért felelős miniszter (emberi erőforrások minisztere) gyakorolja, és bevonhat e feladat ellátásába állami nyilvántartásba vett közgyűjteményt is.

3.3.2. A kulturális javak külföldre történő kivitelének szabályai

A kiviteli engedélyezés révén a nemzetközi műtárgyforgalom hazai vonatkozásait figyeli a hatóság, adott esetben megakadályozva, hogy egy-egy védendő, a magyar kulturális örökség számára nélkülözhetetlen tárgy elhagyja az országot.

Eltérően kezeli a jogalkotó a védett kulturális javak és a nem védett kulturális javak kivitelét.

Védett kulturális javak (védetté nyilvánították vagy a Kötv. alapján védett) kiviteli engedélye határozott időre, legfeljebb a kivittel érintett tárgyra vonatkozó állami garancia, biztosítási szerződés vagy ezeknek megfelelő egyéb kötelezettségvállalás időtartamára adható. Az ilyen tárgyak csak visszahozatali kötelezettség mellett vihetők ki az országból.

A nem védett kulturális javakból azok, amelyek a jogszabályban meghatározott kritériumoknak megfeleltethetők, a hatóság engedélye alapján, műtárgykísérő igazolással vihetők ki az országból. A műtárgykísérő igazolás tartalmazza

a műtárgy azonosításához szükséges adatokat. A kiviteli engedély, illetve a műtárgykísérő igazolás határozatlan időre vagy egytől tíz évig terjedő határozott időre szólhat.

A kiviteli engedély, illetve a műtárgykísérő igazolás iránti kérelmet a hatóság által rendszeresített formanyomtatványon vagy elektronikus úrlapon kell benyújtani a hatósághoz.

Az engedélyezési eljárásért a kérelmezőnek igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetnie. A kivitelre vonatkozó eljárás részletes szabályait külön jogszabály határozza meg.²⁴

3.3.3. A kulturális javakkal összefüggő nyilvántartások vezetése

A kulturális javakkal kapcsolatos hatósági eljárásra vonatkozó szabályokról szóló 45/2012. (XI. 30.) EMMI rendelet tartalmazza a kulturális javak nyilvántartásaival kapcsolatos rendelkezéseket. A kulturális javak hatósága (ME) vezeti a kulturális javakra vonatkozó központi-hatósági nyilvántartásokat. A hatóság nyilvántartja többek között: a védetté nyilvánított kulturális javakat; a kiviteli engedélyeket és igazolásokat; a Magyarország területén jogellenesen eltulajdonított, valamint a Magyarországról jogtalanul kivitt vagy ilyen módon behozott kulturális javakat; az ideiglenesen védetté nyilvánított kulturális javakat stb. A kulturális javak hatósága a nyilvántartásából kérelemre adatot szolgáltat, amelyért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni.

3.4. Az emlékhelyek védelme

A Kötv.-ben hiánypótló jelleggel jelent meg a történelmi emlékhely mint önálló kategória. Jellemzője, hogy valamilyen a nemzeti történelem szempontjából fontos kulturális érték kötődik egy adott helyszínhez, földrajzi területhez, és ezek ilyen módon történő védelme hozzájárulhat a szélesebb megismertetéshez. E helyszíneket a Kormány rendelettel nyilváníthatja történelmi emlékhellyé. Történelmi emlékhelyek például: Budapesten az Andrásy út 60., a Corvin köz, a Múgyetem; vidéken: Drégely vára, Gödöllőn a Grassalkovich kastély, a Komáromi erődrendszer stb. A Kötv.-ben meghatározott másik két sajátos kategória a nemzeti emlékhellyé és a kiemelt nemzeti emlékhellyé nyilvánított helyszín. *Nemzeti emlékhely* a nemzet történelmében meghatározó jelentőséggel bíró helyszín, amely a magyar nemzet, illetve a magyar és az ország területén élő nemzetiségek összetartozását erősítő és identitásképző jellegénél fogva a nemzet önképében kiemelkedő fontossággal bír, továbbá amely országos jelentőségű állami megemlékezés színhelye lehet. Jelenleg tizennégy nemzeti emlékhely található az országban (például Budapesten a Hősök tere, a Fiumei úti Sírkert, a Magyar Nemzeti Múzeum; vidéken: a Szigetvári vár, az Egri vár) *Kiemelt nemzeti emlékhely* a nemzet és a magyar állam történelmében kiemelkedő jelentőségű nemzeti emlékhely (például a budapesti Kossuth tér).

Ezeket a helyszíneket az Országgyűlés törvényvel minősíti nemzeti vagy kiemelt nemzeti emlékhellyé.

3.5. Az örökségvédelem eszközei, az örökségvédelmi bírság

Az örökségvédelem eszköztára számos elemet tartalmaz, amelyek különböző módon, hol ösztönözve, hol szankcionálva próbálják megvédeni közös örökségünket. Védelmi eszköz lehet a hatósági eljárás, a hatósági felügyelet, a kisajátítás, a büntetőjogi védelem, a pénzügyi ösztönzők alkalmazása (adó- és illetékkedvezmények, vagy épp a régészeti lelet felfedezőjének jutalmazása) és az itt kiemelt örökségvédelmi bírság is.

A Kötv. 82. § alapján örökségvédelmi bírsággal sújtandó (ezekben az esetekben kötelező bírságotolni) az a természetes vagy jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki, illetve amely:

- engedélyhez kötött tevékenységet engedély vagy tudomásulvétel nélkül vagy attól eltérő módon végez,
- építési, kereskedelmi, vendéglátási vagy szolgáltatási tevékenységet a kiemelt nemzeti emlékhely területén, vagy annak részét képező közterülettel határos ingatlanon a Kiemelt Nemzeti Emlékhely Bizottság előzetes hozzájárulása nélkül vagy az előzetes hozzájárulásban meghatározottaktól eltérő módon végez,
- a védetté nyilvánított, vagy a védelem alatt álló kulturális örökség elemeit jogellenesen megsemmisíti, vagy megrongálja,
- a védett kulturális örökségi elemet kötelezettségének elmulasztásával veszélyezteti,
- régészeti feltárást feltárási jogosultság vagy műemléki területen szakértői tevékenységet szakértői jogosultság nélkül végez,

²⁴ Lásd részletesebben: a kulturális javak kiviteli engedélyezéséről szóló 14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet.

– nyilvántartott régészeti lelőhelyen a hatóság engedélye vagy nyilatkozata nélkül beruházást valósít meg.
Bírsággal sújtható, aki:

– a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget.

A bírság összegének megállapításánál mérlegelni kell az érintett kulturális örökségi elem történeti, eszmei jelentőségét és egyediségét, valamint az okozott kár nagyságát. Az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdése ugyanis kimondja, hogy a kulturális örökség fogalmkörébe tartozó elemek – az örökségvédelmi bírság megállapításának szempontjából – az I.–IV. kategóriába tartoznak. Tehát a bírság összegének megállapítása során elsősorban az adott kulturális örökségi elem kategóriájából kell kiindulni. E kategóriába sorolást régészeti lelőhelyek és műemlékek esetén a védettségre vonatkozó miniszteri rendelet, kulturális javak esetén pedig a védetté nyilvánítást kimondó határozat tartalmazza. Nincs helye a bírság kiszabásának, ha az annak alapjául szolgáló magatartásnak, illetve cselekménynek a hatóság tudomására jutásától számítva egy év, vagy ha az annak alapjául szolgáló magatartásnak, illetve cselekménynek a befejezésétől tíz év eltelt.

4. A közigazgatási szervek szerepe a kulturális örökségvédelemben

4.1. Az Országgyűlés és a Kormány szerepe a kulturális örökségvédelemben

Az Országgyűlés kulturális örökség védelemmel kapcsolatos feladatai közül a legfontosabbak a következők:

- a kulturális örökségvédelemmel kapcsolatos alapvető feladatok meghatározása,
- a kizárólagos állami tulajdonban lévő, forgalomképtelen értékek rögzítése,
- a kulturális javak védelmével kapcsolatos éves költségvetések meghatározása,
- a kivételes jelentőségű értékek védelme érdekében szükséges adókedvezmények²⁵ és kedvezményes kölcsönök körének meghatározása.

Az Országgyűlés a kulturális javak védelmével kapcsolatban a legfontosabb, illetőleg legalapvetőbb feladatokat látja el. E téren különösen fontos a kulturális javak védelmére vonatkozó költségvetési keretek meghatározása.

A Kormánynak az Országgyűlés által elfogadott törvények keretei között – a közigazgatás csúcsszerveként – lényeges szerepe van a kulturális örökségvédelem alakításában. A Kormány általános feladatuként írja elő a törvények végrehajtását az Alaptörvény, ami természetesen a kulturális örökség védelmével kapcsolatos törvények végrehajtását is jelenti. A Kormány kulturális javakkal kapcsolatos feladatai közül a következőket szükséges kiemelni:

- a kulturális értékek védelmét biztosító jogalkotást,
- a védelem állami rendszerének működtetésére, illetőleg az állami tulajdonból ki nem adható műemlékek listájára vonatkozó javaslatot.

A Kormány tevékenysége tehát elsősorban előkészítő, valamint végrehajtó jellegű.

4.2. A Miniszterelnökség szerepe a kulturális örökségvédelemben

A Miniszterelnökség feladat- és hatáskörébe tartozik a kulturális örökségvédelem irányítása. Fontos hangsúlyozni a miniszter jogszabály-előkészítő és normaalkotó jogkörét a kulturális örökség védelméért való felelősség körében, hiszen előkészíti a kulturális örökség, a régészeti örökség és a műemléki érték védelmére, valamint a kulturális javakra vonatkozó jogszabályokat. Felhatalmazás alapján e tárgykörökben miniszteri rendeleteket ad ki.

A kulturális örökség védelméért felelős miniszter látja el az alábbi feladatokat:

- a) a kulturális örökség elemeinek nyilvántartásával kapcsolatos hatósági és egyéb tevékenységgel,
- b) a kulturális javak védelmével és a műtárgyfelügyelettel kapcsolatos hatósági és egyéb tevékenységgel,
- c) a világörökséggel,
- d) a nemzetközi ügyekkel,
- e) az állami elővásárlási jog gyakorlásával,
- f) a tudományos gyűjtemények kezelésével, gyarapításával, közzétételével, nyilvánosan hozzáférhető kutatószolgálat működtetésével,
- g) a kulturális örökségi értékek osztályozásával,
- h) az örökségvédelmi tanácsadói testületek működtetésével,
- i) a kulturális örökség elemei védettségével kapcsolatos tudományos előkészítéssel,
- j) a kulturális örökségvédelem területét érintő szakértői tevékenységgel, a közszolgálati tisztviselők kötelező továbbképzésével, ismeretterjesztéssel és közművelődéssel, a szakmai és társadalmi együttműködéssel összefüggő feladatokat.

---

²⁵ Például a társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvényben (Tao. tv.) rögzített műemlék felújítással összefüggő kedvezmények (adóalap kedvezmény).

4.3. Egyéb szervek részvétele a kulturális örökségvédelemben

4.3.1. Budavári Kft. és a NÖF Nkft.

A Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft. (Budavári Kft.) és a Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság (NÖF Nkft.) közfeladatként látja el a következőket:

Budavári Kft.:

- a) az előzetes régészeti dokumentáció (ERD) készítését és ennek részeként próbafeltárás végzését, valamint a jogszabályban meghatározott régészeti feladatokat;
- b) a régészeti feltárások végzésénél alkalmazott szempontrendszerek, szakmai irányelvek és protokollok kidolgozását;
- c) a régészeti örökség felkutatásában való közreműködést;
- d) a veszélyeztetett műemlékek helyzetének konszolidálásában, hasznosítási javaslatok készítésében való közreműködéssel kapcsolatos feladatokat;

NÖF Nkft.:

- e) egyes kiemelt nemzeti örökségvédelmi programok, projektek fejlesztési feladatait;
- f) létesítménygazdálkodási feladatokat, a hozzá kapcsolódó, az ingatlanok fenntartására, üzemeltetésére, hasznosítására vonatkozó feladatokat, valamint az ingatlanokra vonatkozó beruházási és fejlesztési feladatokat;
- g) a kulturális örökség kezelésével kapcsolatos információk nyújtásával, hasznosítással kapcsolatos tanácsadással, pályázati tanácsadással és közreműködéssel, fejlesztéssel, felújítással kapcsolatos tanácsadással, tervpályázati eljárás lebonyolításával összefüggő feladatokat;
- h)
- i) a kulturális örökséget érintő fejlesztési programok kidolgozásában, nyomon követésében, a stratégiai és operatív folyamatokban való közreműködéssel összefüggő feladatokat;
- j) a kulturális örökségre alapozott projektek kidolgozását, megvalósítását, koordinálását;
- k) a vagyonkezelte ingatlanokra vonatkozóan a Kultv. szerinti közgyűjteményi feladatokat, továbbá múzeumi, közművelődési és más kulturális szolgáltatások nyújtását;
- l) a kulturális örökséget érintő előkészítési és tervezési feladatokat.

4.3.2. Az első és másodfokon eljáró hatóságok

Az első fokú hatósági feladatokat a járási hivatal szakigazgatási szerveként működő építésügyi és örökségvédelmi hivatalok látják el.²⁶ A másodfokú örökségvédelmi hatósági és felügyeleti feladatokat pedig Budapest Főváros Kormányhivatala, Építésügyi és Örökségvédelmi, Hatósági, Oktatási és Törvényességi Felügyeleti Főosztálya látja el országos illetékességgel.

4.3.3. Örökségvédelmi tanácsadó testületek

A régészeti örökség, a műemléki érték, valamint a kulturális javak védelmének elősegítésére szakmai tanácsadó testületek működnek.

Az Ásatási Bizottság a régészeti örökség védelmével kapcsolatos és egyéb szakmai döntések előkészítésében segíti a miniszter és a hatóságok munkáját. A Bizottságnak tizenegy tagja van.

A Műemléki Tanácsadó Testület a műemléki érték védelmével kapcsolatos hatósági és egyéb szakmai döntések előkészítésében vagy szakértőként a hatósági eljárás során véleményével segíti a miniszter, valamint az örökségvédelmi és építésügyi hatóság munkáját. A Műemléki Tanácsadó Testület tizenegy tagból áll.

A Kulturális Javak Bizottsága a kulturális javakkal kapcsolatos hatósági és egyéb szakmai döntések előkészítésében segíti a kulturális javak hatóságának munkáját és a miniszter egyéb szakmai feladatait. A Bizottság nyolctagú testület.

²⁶ Megyénként egy-egy ilyen hivatal hoztak létre, a fővárosban kettőt.

4.3.4. A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság, valamint a Kiemelt Nemzeti Emlékhely Bizottság

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság a Kormány döntési joggal rendelkező, szakmai véleményező és javaslattevő testülete. A Bizottság tizenegy tagból áll. A tagok elsősorban a tudomány, a művészeti élet, a kulturális örökségvédelmi, illetőleg a temetkezési szakmai szervezetek, valamint az érintett társadalmi szervezetek képviselői közül kerülnek ki.

A Bizottság dönt:

- temető, hősi temető, hősi temetési hely, temetkezési emlékhely, kegyeleti emlékhely, temetési hely nemzeti sírkert részeként történő meghatározásáról és nyilvántartásba vételéről,
- egyes helyszínek nemzeti és történelmi emlékhellyé nyilvánítására irányuló kezdeményezésekről.

A Kiemelt Nemzeti Emlékhely Bizottság és annak környezete fenntartható használatának megóvása érdekében hozták létre. A bizottság öt tagú.

Ennek előzetes hozzájáruló nyilatkozata szükséges a kiemelt nemzeti emlékhely területén, valamint az annak részét képező közterülettel határos ingatlanon tervezett építési, kereskedelmi, vendéglátási vagy szolgáltatási, továbbá minden egyéb tevékenységhez, amely a kiemelt nemzeti emlékhely nemzeti kulturális értéke megőrzését akadályozza.

A Bizottság a hozzájáruló nyilatkozat iránti kérelmet annak beérkezésétől számított kilencven napon belül bírálja el.

4.3.5. Nemzeti Örökség Intézete

A Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) a kormányzati társadalmi kapcsolatok összehangolásáért felelős miniszter irányítása alá tartozó, központi költségvetési szerv.

A NÖRI feladata a múlt példáinak, a magyarság szellemi örökségének a jelen és az eljövendő nemzedékek számára történő megőrzése és átadása, a nemzeti emlékezet és emlékezés magyarságidentitásának megőrzése, a nemzeti összetartozás érzésének növelése és az egységes nemzet, nemzeti egység megeremtése céljából.

Az örökségvédelemhez kapcsolódóan többek között ellátja a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság működésének operatív és adminisztratív feladatait, ellátja a nemzeti és történelmi emlékhellyé nyilvánítás előkészítésével kapcsolatos operatív és adminisztratív valamint ellenőrzési feladatokat; gondoskodik a történelmi emlékhelyek egységes megjelöléséről; regisztrálja a magyarság határon túli emlékhelyeit, együttműködik a határon túli emlékhelyek fenntartásában érintett helyi társadalmi szervezetekkel.

5. A művészeti ügyek szerepe a kulturális igazgatásban

A művészeti igazgatás területei: az előadó-művészet (színház-, tánc- és zeneművészet), alkotóművészet (képzőművészet, irodalom) és az audiovizuális terület.

Magyarország Alaptörvényének X. cikk (1) bekezdése deklarálja: „[m]agyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát, továbbá – a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzése érdekében – a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát.” E rendelkezésekből következik, hogy a közigazgatási szervek nem a közvetlen irányítás eszközrendszerével biztosítják az Alaptörvényben foglaltakat, hanem a művészeti szabadság gyakorlásához szükséges feltételek biztosításával.

Az állam fő feladata, hogy szabályozott kereteket, egy rendszert adjon a művészeti élet szereplőinek. Ugyanakkor jelentős szerepet vállal az intézményfenntartásban (például számos színház önkormányzati fenntartású, de vannak államiak is), ezen túlmenően fontos kérdés a mecenatúra, az állami támogatás.

5.1. Az előadó-művészet szabályozása

A jogszabályok, különösen Emtv. és az előadó-művészeti szervezetek támogatásának részletes szabályairól szóló

428/2016. (XII. 15.) Kormányrendelet a színházokról, a zene- és a táncművészet szervezeteinek működéséről, állami támogatásáról és sajátos munkajogi szabályairól szól. Az előadó-művészeti szervezetekkel kapcsolatos alapvető, garanciális szabályok a törvényben, míg a részletszabályok az úgynevezett végrehajtási rendeletekben találhatók.

A szabályozás célja, hogy elősegítse a színház-, tánc- és zeneművészet kulturális örökségének, sokszínűségének és értékeinek gyarapítását, az előadásoknak, hangversenyeknek a közönség széles rétegeihez való eljuttatását, a hazai előadó-művészet nemzetközi jelenlétét, az előadó-művészeti intézményrendszer fejlesztését, valamint a közpénzek hatékony felhasználását elősegítő támogatási rendszer megteremtését. Ennek érdekében került sor az előadó-művészeti szervezetek (színházak, balett- vagy táncegyüttesek, zene- és énekkarok) nyilvántartásának kialakítására, új típusú, a fenntartók kötelezettségeit és jogosultságait egyértelműen megállapító finanszírozási modell bevezetésére. Szól az előadó-művészeti szervezetek minősítéséről és ehhez kapcsolódó támogatási formáiról, szabályozza az első számú vezetők (igazgatók) kijelölésének rendjét. Az előadóművészi munka sajátosságait figyelembe vevő speciális munkajogi szabályokat alkotott. Rendelkezést tartalmaz a színházi és más előadó-művészeti szakmai szervezetek véleménynyilvánítási, javaslattevési jogosultságát a törvény erejével biztosító fórumokról, az előadó-művészeti bizottságokról, valamint a Nemzeti Előadó-művészeti Érdekegyeztető Tanácsról is.

5.1.1. Nemzeti Előadó-művészeti Érdekegyeztető Tanács (NEÉT)

A Nemzeti Előadó-művészeti Érdekegyeztető Tanács (NEÉT), a kultúráért felelős miniszter mellett működő, az előadó-művészeti élet általános és koncepcionális kérdéseiben döntéselőkészítő, javaslattevő testület. A Tanács keretein belül intézményes formában vált lehetővé a színházi, zenei és táncművészeti szakmai szervezetekkel való szoros kapcsolattartás, hiszen a fórum véleménynyilvánítási, javaslattevési jogosultságot adott a szervezeteknek az előadó-művészeti területet érintő legfontosabb ügyekben. A jogszabályok meghatározzák a Tanács legfőbb feladatait, létszámát, összetételét, működésének rendjét, valamint a működésével járó költségek viselését.

5.1.2. Az előadó-művészeti bizottságok

A bizottságok a kultúráért felelős miniszter, véleményező, javaslattevő és döntéselőkészítő testületei.

Három bizottság jött létre: a Színházművészeti Bizottság, a Táncművészeti Bizottság és a Zeneművészeti Bizottság. A bizottság tagjait az adott területen tevékenykedő elismert művészek és művészeti szakemberek közül a miniszter kéri fel.

5.1.3. Az előadó-művészeti hatósági és szolgáltatási feladatokat ellátására kijelölt szerv

Az előadó-művészeti szervezetek működésével összefüggő közigazgatási hatósági és szolgáltatási feladatokat ellátó szerv fő tevékenysége az előadó-művészeti szervezetek hatósági nyilvántartásának vezetése és az ehhez kapcsolódó

közvetett és közvetlen támogatási jogosultságok megállapítása és nyomon követése, a központi költségvetési támogatáshoz, valamint a szervezetek támogatóit megillető társaságiadó-kedvezményhez (Tao. támogatási program) kapcsolódóan. Az előadó-művészeti szervezetek működésével és támogatásával összefüggő elsőfokú közigazgatási hatósági és szolgáltatási feladatok ellátását 2017. január 1.-től az általános és speciális illetékességgel eljáró Pest Megyei Kormányhivatal vette át (Pest Megyei Kormányhivatal, Hatósági Főosztály, Oktatási és Kulturális Osztály).

5.1.4. Az előadó-művészeti szervezetek nyilvántartása és minősítése

A törvény az előadó-művészeti szervezetek nyilvántartásba vételével a művészeti területen eddig nem alkalmazott eljárást vezetett be. A nyilvántartásba vétel a központi költségvetési támogatás, valamint a Tao. támogatási program igénybevételének alapfeltétele. A nyilvántartásba vétel azonban nem kötelező, azaz nem feltétele az előadó-művészeti tevékenység folytatásának.

A nyilvántartásba vételi eljárás kérelemre indul. A nyilvántartásba vett előadó-művészeti szervezetet a miniszter – az érintett előadó-művészeti bizottság javaslata alapján, a NEÉT előzetes álláspontjának mérlegelésével – nemzeti előadó-művészeti szervezetnek vagy kiemelt előadó-művészeti szervezetnek minősítheti.

5.1.5. Az előadó-művészeti szervezetek támogatása

Az Alaptörvényben foglalt művelődéshez való jog²⁷ alapján minden állampolgárnak joga, hogy igénybe vegye az előadó-művészeti szervezetek által nyújtott szolgáltatásokat, és hozzájusson a kulturális eredményekhez. Ezen jog érvényre juttatását az állam két módon tudja elősegíteni: kiemelkedő szerepet játszó előadó-művészeti szervezetek fenntartásával, és nem állami fenntartású előadó-művészeti szervezetek támogatásával. Ezen támogatás szabályait állapítják meg a jogszabályok.

Az Emtv. hatálya nem terjed ki a Nemzeti Kulturális Alapból (a továbbiakban: NKA) történő támogatásokra. Az Emtv. alapján nyújtott támogatások célja elsődlegesen az, hogy a szakmai műhelyek folyamatos munkáját biztosítsa, míg az NKA által nyújtott támogatások évről évre változó pályázati kiírások alapján egy-egy meghatározott projekthez, feladathoz kapcsolódnak.

Az állam, illetve az önkormányzat az előadó-művészeti szolgáltatások tartós biztosítására nyilvántartott előadó-művészeti szervezettel legalább három évre előadó-művészeti közszolgáltatási szerződést köthet.

A jogszabályok meghatározzák azokat a kiemelkedő kulturális célokat, amelyek megvalósulása érdekében a miniszter az általa felügyelt költségvetési fejezetből pályázati támogatást nyújthat. Ide tartozik többek között a gyermek- és ifjúsági előadások bemutatása, a színházi nevelési programok megvalósulása, új magyar nyelvű, illetve hazai nemzetiségi nyelvű színpadi művek és zeneművek, valamint kortárs magyar drámák bemutatója, a határon túli magyar előadó-művészeti szervezetek munkájának, a jelentős nemzetközi színházi, táncművészeti és zeneművészeti fesztiválokon, vendégjátékokon való részvétel támogatása, valamint a szakmai kutatás és dokumentáció támogatása.

5.1.6. Az előadó-művészeti munkavégzés sajátos szabályai

Fontos szabályozási terület a színházi, művészi munka sajátosságainak összegzése. Ezek a szabályok azért szükségesek, mert a művészi munkát ugyan igen nehéz szabályok közé szorítani, viszont a művészek foglalkoztatása az esetek nagy részében mégiscsak foglalkoztatotti minőségben, munkáltatóknál történik. A művészeti élet sajátosságaira hivatkozva aligha lehet a munkavállaláshoz fűződő jogokat a művészek esetében kétségessé tenni, ezért a terület sajátosságait, a szakmai szokásokat, a színházi üzemi sajátosságait, a művészek terhelhetőségét figyelembe vevő szabályozás szükséges.

A munkajogi szabályok a munka törvénykönyve (Mt.) és a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény (Kjt.) szabályaihoz viszonyítva speciális rendelkezések, azaz a Mt. hatálya alá tartozó munkáltatók esetében az Mt.-t, a Kjt. hatálya alá tartozó munkáltatók esetében a Kjt.-t az e törvényben szabályozott eltérésekkel kell alkalmazni.

---

²⁷ Alaptörvény XI. cikk (1).

5.1.7. Táncművészeti életjáradék

A táncművészek aktív, táncval töltött időszaka – a testet igénybe vevő komoly fizikai megterhelés miatt – igen rövid. Más művészeti ágakkal szemben, a táncművészetben – bármely műfaját is tekintjük (balett, néptánc, modern-kortárs stb.) – a sportolókhoz hasonlóan biológiai, fizikai kondíció tekintetében, ugyanakkor esetükben esztétikai vonatkozásban is nélkülözhetetlen a napi szinten nyújtott maximális próbatermi és színpadi teljesítmény. Egy átlagos ember adottságait tekintve, és a modern színpadi táncművészet követelményeit figyelembe véve, e nagyfokú megterhelés már fiatal felnőttkorban (akár már harmincöt éves kor felett) komoly problémát jelenthet a test számára. Ebben az értelemben a táncművész-pálya lezárulása nem egyéni döntés, hanem a körülmények következménye, vagyis szükségszerűen bekövetkező állapot.

Az életkoruk alapján még fiatal, de szakmájukból kiöregedő táncművészek számára, akiknek jellemzően más végzettségük nincs, jövedelmük megszűnésével egyéb anyagi támogatás hiányában, e sajátos életrészekben egyedül az életjáradék jelent megoldást.

A szabályozás szerint azok a táncművészek jogosultak a táncművészeti életjáradék igénylésére, akik összesen legalább 25 évet a törvényben meghatározott művészeti szervezetnél – azaz a Magyar Nemzeti Balettnél, a Győri Balettnél, a Pécsi Balettnél, a Szegedi Kortárs Balettnél, a Magyar Állami Népi Együttesnél, a Magyar Nemzeti Táncgyűttestnél, a Duna Művészegyüttesnél és a Budapesti Operettszínháznál vagy ezek jogelődjeinél táncművészként teljesítettek.

5.2. Az audiovizuális ügyek helye a kulturális igazgatásban

A filmművészetet érintő jogszabályok megalkotására 2004-ben került sor: ekkor fogadta el a Parlament a mozgóképről szóló 2004. évi II. törvényt (a továbbiakban: mozgóképtörvény), valamint a Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvényt (a továbbiakban: NAVA törvény).

A mozgóképtörvény megalkotásának célja a magyar mozgóképkultúra értékeinek gyarapítása és megőrzése, a magyarországi filmipar fejlesztése, nemzetközi viszonylatban való versenyképessé tétele, a mozgóképkultúra fejlődését szolgáló források hatékony felhasználását elősegítő támogatási rendszer, valamint az ezt szolgáló és az európai uniós szabályozással összhangban álló jogszabályi háttér megteremtése. E célkitűzés keretében rendezi a jogalkotó a filmalkotások besorolását; valamint a nemzeti filmvagyon védelmét.

A mozgóképszakma közvetlen támogatása pályázat vagy egyedi kérelem alapján történik. A közvetlen támogatás visszatérítendő vagy vissza nem térítendő formában nyújtható. Közvetlen támogatásban a magyar filmalkotás és a magyar részvételű filmalkotás részesíthető. Létezik közvetett támogatás is. Ez a társasági adó alanya által a társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvényben meghatározott adókedvezményre tekintettel biztosított forrásból nyújtott támogatás, amely a filmalkotás közvetlen filmgyártási költségéhez igazodik.

A mozgóképszakmai célokra előirányzott források elosztásáért, valamint a mozikban bemutatásra kerülő egész- és játékfilmek, animációs filmek és dokumentumfilmek gyártásának támogatásáért a Magyar Nemzeti Filmalap Közhasznú Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (a továbbiakban: MNF) felel. A televíziós és rövid filmes műfajok támogatását a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap végzi. A filmgyártáson kívüli, filmszakmai területek (filmterjesztés – mozi és filmforgalmazás –, filmszakmai kiadványok, folyóiratok, rendezvények, kutatás-képzés) támogatása a kultúráért felelős tárca feladata.

A mozgóképszakmai hatóság látja el a mozgóképszakma működésével összefüggő közigazgatási feladatokat. Az egyes mozgóképszakmai hatósági feladatokat a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Hivatalán belül működő Nemzeti Filmiroda látja el, amelynek szervezetére és feladataira vonatkozó szabályokat a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (a továbbiakban: NMHH) Szervezeti és Működési Szabályzata tartalmazza. A Nemzeti Filmiroda élén az NMHH Elnöke által az NMHH főigazgatójának javaslatára határozatlan időre kinevezett főosztályvezetői besorolású köztisztviselő áll, felette a munkáltatói jogokat – a kinevezés, felmentés, illetve a visszahívás kivételével – az NMHH főigazgatója gyakorolja.

A NAVA törvény célja a rádiós és televíziós műsorszámok gyűjtése (ezek mint audiovizuális örökség képezhetik kulturális örökségünk részét), nyilvántartása, megőrzése és a jövő nemzedék számára történő hozzáférhetővé tétele.

Ez utóbbi azért lényeges, mert a jövő nemzedékei ezeken keresztül korhű képet kaphatnak a jelen és a múlt eseményeiről, társadalmáról és kultúrájáról.

A Nemzeti Audiovizuális Archívum a NAVA törvény hatálya alá tartozó műsorszámok gyűjtését, nyilvántartását, archiválását és a nyilvánosság számára az NMHH elnökének rendeletében meghatározott módon történő hozzáférhetővé tételét biztosító, állami tulajdonban lévő országos gyűjtőkörű közgyűjteménynek minősülő audiovizuális archívum. Működése felett törvényességi és szakmai felügyeletet a Médiatanács gyakorol. E feladatán

kívül a Médiatanács dönt az audiovizuális kulturális örökség megőrzését, így különösen a műsorszámok védelmét szolgáló szakmai programokról, a műsorszámok gyűjtendő körének meghatározásáról (bővítéséről, szűkítéséről); közreműködik az audiovizuális kulturális örökség védelmére irányuló nemzetközi együttműködésben; évente jelentést tesz közzé az audiovizuális kulturális örökség védelmének helyzetéről; véleményezi a NAVA gyűjteményének nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételét érintő kérdéseket.

6. A közgyűjtemények szerepe a kulturális igazgatásban

A kulturális igazgatás fogalmának, valamint részterületeinek a meghatározása során utaltam arra, hogy a közgyűjtemények igazgatása önálló ágazat a kulturális igazgatáson belül. A közgyűjtemények fogalmát a Kultv. 1. mellékletének o) pontja határozza meg. Eszerint a közgyűjtemények „az állam, a helyi önkormányzat, valamint a nemzetiségi önkormányzat, a közttestület és a közalapítvány tulajdonában (fenntartásában) működő, vagy általuk alapított könyvtár, levéltár, muzeális intézmény, kép-, illetve hangarchívumok”. A hatályos magyar jog a Kultv.-ben külön rendelkezik a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, másfelől pedig az Ltv.-ben a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről.

6.1. A muzeális intézmények igazgatása

A muzeális intézmények fogalmi körébe tartoznak a múzeumok, a közérdekű muzeális gyűjtemények, valamint a közérdekű muzeális kiállítóhelyek. Ilyen intézményt bármely jogi és természetes személy vagy törvény alapíthat. Az alapításhoz, illetve a már létező intézmény muzeális intézménnyé nyilvánításához a kultúráért felelős miniszter engedélye szükséges. Működési engedély csak akkor adható ki, ha a muzeális intézmények által kezelt javak a kulturális javak körébe tartoznak, és a muzeális intézmény fenntartója biztosítja a folyamatos és rendeltetésszerű működéshez szükséges személyi és tárgyi feltételeket. Az engedélyben foglaltak betartását szakfelügyelő ellenőrzi. A kiadott működési engedélyeket a kultúráért felelős miniszter által vezetett minisztérium tartja nyilván. A muzeális intézmény működési engedélyének visszavonására a kultúráért felelős miniszter jogosult. A működési engedély visszavonására akkor kerülhet sor, ha a muzeális intézmény fenntartója nem tudja biztosítani a folyamatos és rendeltetésszerű működéshez szükséges személyi és tárgyi feltételeket, a fenntartó a muzeális intézményt a továbbiakban nem muzeális intézményként kívánja működtetni, vagy a fenntartó meg kívánja azt szüntetni. Amennyiben a fenntartó nem biztosítja a muzeális intézmény folyamatos és rendeltetésszerű működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket, a működési engedély visszavonására irányuló eljárást a miniszter hivatalból is megindíthatja.

6.1.1. A muzeális intézmények típusai

A múzeum a kulturális javak tudományosan rendszerezett gyűjteményeiből álló muzeális intézmény, amely a kulturális javakat és a szellemi kulturális örökség elemeit tudományos, örökségvédelmi, oktatási és ismeretátadási céllal gyűjti, megőrzi, feldolgozza, kutatja és kiállítja, továbbá egyéb formákban közzé teszi. Tevékenységével elősegíti a természeti, társadalmi, művészeti, kulturális és tudományos összefüggések kutatását, megértését, nyomon követi azok jelenkori változásait, és folytonos művelődésre ösztönöz.²⁸

A múzeumok következő típusait különböztetjük meg: országos, országos szak-, megyei hatókörű városi, területi és tematikus múzeum, továbbá a múzeumokra vonatkozó szabályokat bizonyos eltérésekkel alkalmazva a közérdekű muzeális gyűjtemények és kiállítóhelyek is idetartoznak.

Az országos múzeum átfogó, egy vagy több alaptudományra támaszkodó, szakterületén kiemelkedő jelentőségű, művelődéstörténeti, tudományos teljességre törekvő gyűjteményt gondoz. Gyűjtőterülete – a Budapesti Történeti Múzeum kivételével – az egész országra kiterjed.²⁹

Az országos szakmúzeum szakterületén tudományos teljességre törekvő, jelentős gyűjteményt gondoz. Gyűjtőterülete az egész országra kiterjed.

A megyei hatókörű városi múzeumi feladatok ellátásáról főszabály szerint a megyeszékhely megyei jogú város önkormányzata gondoskodik.³⁰ E múzeumok feladata a kulturális javak helyi védelmének települési szintet meghaladó, egy megye közigazgatási területére kiterjedő biztosítása. A megyei hatókörű városi múzeum gyűjtőköre legalább öt muzeológiai szakágra terjed ki, gyűjtőterülete a megye és a megyében levő megyei jogú városok közigazgatási területe.

²⁸ Kultv. 42. §.

²⁹ Például a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum.

³⁰ Kivétel Pest megyében Szentendre Város Önkormányzata, Komárom-Esztergom megyében Tata Város Önkormányzata.

A területi múzeum több múzeumi szakágat felölelő gyűjtőkörrel rendelkezik: egy települési önkormányzat (városi, települési múzeum), több települési önkormányzat (tájmúzeum), vagy egy járás (járás múzeum) közigazgatási területére kiterjedő gyűjtőterülettel.

A tematikus múzeumok a kulturális javak egy meghatározott csoportját, illetve egy témát érintő gyűjtőkörrel, országos vagy korlátozott gyűjtőterülettel, vagy egy muzeológiai szakterületet (szakágat) felölelő gyűjtőkörrel, korlátozott gyűjtőterülettel rendelkező intézmények.

Közérdekű muzeális gyűjtemény a kulturális javak meghatározott értékeinek egységes gyűjtési szempontok szerint létrejött, egységesen kezelt és őrzött, szabályozott módon nyilvántartott és dokumentált együttese, amely ugyan a múzeumi követelményeknek nem felel meg, de tudományos, illetőleg művészi értéke alapján a kultúráért felelős miniszter közérdekű muzeális gyűjteménynek minősíti.³¹

Közérdekű muzeális kiállítóhely az a jelentősebb önálló gyűjteménnyel nem rendelkező intézmény, amely a miniszter engedélyével jogosult a kulturális javak, régészeti lelőhelyek, illetőleg épületek vagy épületegyüttesek tartozékaikkal és berendezéseikkel együtt történő bemutatására.³²

6.1.2. A múzeumok szakfelügyelete

A muzeális intézmények szakfelügyeletéről szóló 3/2009. (II. 18.) OKM rendelet 1. §-a értelmében a kultúráért felelős miniszter muzeológiai szakfelügyelet közreműködésével látja el ágazati szakmai irányítási jogkörét, valamint a muzeális intézmények szakmai munkájának fejlesztését. A szakfelügyelet rendszeresen (országos múzeumok esetében legalább háromévente, egyéb muzeális intézmények esetében legalább ötévente egyszer) vizsgálja többek között valamennyi a Kultv.-ben meghatározott szakmai tevékenység szakágankénti folyamatosságát, színvonalát, hatékonyságát és eredményességét; a szakágak egymáshoz viszonyított megfelelő arányát és képviselőit, a nemzetiségi feladatellátás biztosításának körülményeit; valamint a kulturális javak védelmének, biztonságának kérdéseit. Vizsgálják még a kulturális javak védelmének, biztonságának kérdéseit; az intézmények tárgyi, személyi feltételeit; a szakmai tevékenységgel összefüggő jogszabályok rendelkezéseinek érvényesülését; a muzeális intézmények működési engedélyében és a tevékenységüket szabályozó egyéb dokumentumokban (így különösen a múzeumi küldetésnyilatkozatban, a szakmai munkatervekben és a teljesítményértékelésekben) foglaltak megvalósulását és betartását; az információs és statisztikai rendszer működését; a muzeális intézmények közművelődési és múzeumpedagógiai tevékenységét; valamint a muzeális intézmények nyilvántartási tevékenységét, kiemelten a számítógépes nyilvántartási, valamint digitalizálási tevékenységét. Feladata még, hogy szakmai tanácsokkal, javaslatokkal segítse a muzeális intézményeket tevékenységük színvonalának emelésében.

A szakfelügyeleti tevékenységet a kultúráért felelős miniszter szervezi és irányítja. A szakfelügyeleti munka kizáró okaként fogalmazza meg a jogszabály, hogy a szakfelügyelők nem folytathatnak vizsgálatot olyan intézményben, amellyel közszolgálati, közalkalmazotti vagy munkavégzésre irányuló bármilyen egyéb jogviszonyban állnak. A szakfelügyelők a munkájukat a miniszter által jóváhagyott éves munkaterv és a miniszter által meghatározott munkaterven kívüli feladatok szerint végzik. Az elvégzett vizsgálatok tapasztalatait jelentésben foglalják össze, amely a szükséges részletességgel tartalmazza az általuk tett megállapításokat és az ezeknek megfelelő intézkedésekkel kapcsolatos javaslatokat. A vezető szakfelügyelők az előző évben végzett munkáról, az abból levonható következtetésekről és az ezek alapján tett javaslatokról szakági összefoglaló jelentést készítenek, amelyet minden év január 31-ig nyújtanak be a minisztériumba. Amennyiben a szakfelügyelők éves munkájuk során bárhol a kulturális javakat súlyosan veszélyeztető vagy károsító jelenséget, helyzetet tapasztalnak, azt vezető szakfelügyelőjük közreműködésével soron kívül jelzik a minisztériumnak, illetve intézkedést kezdeményeznek.

³¹ Ilyen gyűjtemények lehetnek például a helytörténeti, intézménytörténeti, személyhez kötődő gyűjtemények, tematikus szakgyűjtemények, vallási és egyháztörténeti gyűjtemények.

³² Például személyhez, eseményhez, szervezethez vagy földrajzi ponthoz kötődő emlékház, emlékpark, régészeti park, kastély, tájház, galéria.

6.2. A könyvtárakról és levéltárakról

6.2.1. A könyvtárak igazgatása

A jogalkotó által deklarált könyvtárhasználati jog a nyilvános könyvtári ellátás rendszerének üzemeltetésével biztosított hazánkban, amely feladat megoszlik az állam és az önkormányzatok között. Általános elve, hogy az állami és a helyi önkormányzati fenntartású könyvtárak gyűjteményeit és szolgáltatásait úgy kell kialakítani, hogy azok biztosítsák az ismeretek tárgyilagos, sokoldalú közvetítését. A jogalkotó pontosan meghatározza a nyilvános könyvtár alapkövetelményeit is:

- a) mindenki által használható és megközelíthető,
- b) könyvtári szakembert alkalmaz, vezetője pedig felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkezik,
- c) kizárólagosan rendelkezik a könyvtári szolgáltatások céljaira alkalmas helyiséggel,
- d) rendszeresen, a felhasználók többsége számára megfelelő időpontban tart nyitva,
- e) helyben nyújtott alapszolgáltatásai ingyenesek,
- f) statisztikai adatokat szolgáltat,
- g) ellátja a törvényben felsorolt alapfeladatokat (például: gyűjteményét folyamatosan fejleszti, feltárja stb.)
- h) elnevezésében megjelenik a könyvtár kifejezés.

A fenntartó határozza meg a könyvtár feladatait és használati szabályzatát, kiadja alapító okiratát, jóváhagyja szervezeti és működési szabályzatát, biztosítja a feladatok ellátásához szükséges személyi és tárgyi feltételeket, ennek során figyelembe veszi a miniszter által meghatározott szakmai követelményeket és normatívákat, valamint jóváhagyja a könyvtár fejlesztésére vonatkozó terveket. A miniszter látja el a könyvtári tevékenység és a nyilvános könyvtárak ágazati irányítását. A nyilvános könyvtárakról a miniszter jegyzéket vezet.

A kultúráért felelős minisztert egy kilenc tagú konzultatív testület segíti munkájában, az Országos Könyvtári Kuratórium, amely véleményt nyilvánít, javaslatot tesz, döntést vagy intézkedést kezdeményez.

A muzeális intézményekhez hasonlóan a jogalkotó meghatározza a könyvtárak típusait is.

Nemzeti könyvtár az Országos Széchényi Könyvtár. A fenntartói jogokat és kötelezettségeket a kultúráért felelős miniszter gyakorolja. A nemzeti könyvtár önállóan gazdálkodik, központi költségvetési szerv, gyűjteménye a kulturális örökség része, ezért használatára a miniszter a nyilvános könyvtárakra vonatkozó szabályoktól eltérő rendelkezéseket állapíthat meg.

A tudományos és szakkönyvtári ellátás az Országos Széchényi Könyvtár, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, az országos szakkönyvtárak,³³ az állami egyetemek könyvtárai, valamint a nyilvános könyvtári ellátást vállaló egyéb szak- és felsőoktatási könyvtárak feladata. Nemzeti gyűjtőkörű könyvtár a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára.

A települési és a megyei könyvtári ellátás biztosítása a települési önkormányzatok kötelező feladata. E feladatot a községi, városi, önkormányzat nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy a megyei könyvtár szolgáltatásainak igénybevételeivel teljesítheti.

A tizenötezer fő feletti lakosságú városokban elsősorban önálló intézményben kell a nyilvános könyvtári ellátást biztosítani. A nyilvános könyvtári ellátást biztosító intézmények összevonása más intézménnyel csak szakmai vagy jelentős gazdálkodási előnyök kimutatása esetében indokolt. A nyilvános könyvtárak átszervezésével kapcsolatos intézkedésekhez a miniszter véleményét előzetesen ki kell kérni.

A miniszter a nyilvános könyvtári ellátás érdekében országos dokumentumellátási rendszert alakít ki, amely magában foglalja a könyvtárközi dokumentumellátást, a könyvtári dokumentumok (könyvek, folyóiratok, CD-k, DVD-k, elektronikus dokumentumok stb.) lelőhelynyilvántartását együttesen megvalósító Magyar Országos Közös Katalógus adatbázist (www.mokka.hu) és az erre épülő Országos Dokumentumellátási Rendszer elektronikus szolgáltató központot (www.odrportal.hu), továbbá a könyvtárak gyűjteményéből kivont dokumentumok hasznosítását a könyvtári rendszer számára. Az esélyegyenlőség érdekében a megyei könyvtárak működtetik a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszert, amely lehetővé teszi a kistélepülésen élők számára is a nagy könyvtárakból történő kérések teljesítését.

A miniszter szakmai felügyeleti jogkörének érvényesítése, valamint a könyvtárak és a könyvtári tevékenység fejlesztése, a szakmai munka színvonalának emelése érdekében könyvtári szakfelügyeletet működtet.³⁴ A

³³ Például a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, az Országgyűlési Könyvtár, az Országos Idegennyelvű Könyvtár.

³⁴ Lásd erről részletesebben a könyvtári szakfelügyeletről szóló 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendeletet.

szakfelügyelet feladatai között szerepel, hogy rendszeresen vizsgálja, ellenőrzi és értékeli a könyvtár szakmai tevékenységét, vizsgálja a könyvtári tevékenység működési feltételeinek biztosítását, vizsgálja és értékeli a könyvtár tematikai fejlesztését. Ellenőrzi a könyvtári tevékenységről és a könyvtári alkalmazottakról szóló jogszabályok érvényesülését; a nyilvános könyvtár alapkövetelményeinek és alapfeladatainak teljesítését; a központi költségvetési támogatások felhasználását. Vizsgálja a dokumentumok védelmével és nyilvántartásával kapcsolatos szabályok érvényesülését, a könyvtári ellátás működési feltételeinek biztosítását. Vizsgálja és értékeli a könyvtári szakmai irányelvek, normatívák, szabványok és szabályzatok betartását, a könyvtári szolgáltatások minőségét, a könyvtár szabályzatainak jogszerűségét és célszerűségét. Ellenőrzi a könyvtári szakmai munkakörben foglalkoztatott szakemberekre vonatkozó képzési és továbbképzési szabályok alkalmazását.

6.2.2. A levéltárak igazgatása

A levéltár alatt maradandó értékű iratok tartós megőrzésének, levéltári feldolgozásának és rendeltetésszerű használatának biztosítása céljából létesített intézményt kell értenünk, amelynek alapvetően két típusa létezik: az úgynevezett közlevéltár,³⁵ valamint a nyilvános magánlevéltár.³⁶ A közlevéltár a maradandó értékű magániratok kiválogatására, szakszerű kezelésére vonatkozóan szaktanácsot adhat, a maradandó értékű magániratok védetté nyilvánításában közreműködik. Több típusa van.

A levéltárral nem rendelkező közfeladatot ellátó szervek levéltári anyaga az általános levéltárak illetékességi körébe tartozik. Általános levéltárat törvény létesíthet, illetve szüntethet meg, a megszűnő levéltár anyagának átvételére illetékes közlevéltár megnevezésével. Általános levéltár a Magyar Nemzeti Levéltár és a Budapest Város Önkormányzata által fenntartott levéltár. A megyei levéltárak a Magyar Nemzeti Levéltár szervezetébe olvadtak be, így utóbbi általános, központi levéltárként működik, amelynek megyei szervezeti egységei (tagintézményei) vannak.

Állami szaklevéltár a Hadtörténeti Levéltár, a Földügyi és Térérzékelési Levéltár, a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltár, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, VERITAS Történetkutató Intézet levéltára, valamint az állam által fenntartott felsőoktatási, tudományos, kulturális vagy egészségügyi szolgáltatást végző intézmények levéltára.

A települési önkormányzat testülete, hivatalai és intézményei, valamint ezek jogelődjei levéltári anyagára kiterjedő illetékességgel közlevéltárat létesíthet. A levéltár a fenntartó önkormányzat közvetlen felügyelete és irányítása alatt működik. Települési önkormányzat levéltárának létesítéséhez a kultúráért felelős miniszter előzetes hozzájárulása szükséges.

Köztestület, közalapítvány vagy jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv saját levéltári anyagának őrzésére közlevéltárat létesíthet. A létesítést, illetőleg a megszüntetést a közlevéltárakról vezetett központi nyilvántartásba be kell jegyeztetni. Megszűnés esetén a köztestület, a közalapítvány és az egyéb közfeladatot ellátó szerv levéltári anyagának elhelyezéséről a kultúráért felelős miniszter intézkedik.

A közlevéltárakban őrzött anyagok elsősorban a közlevéltár anyagában történő, elsősorban történeti kutatás célját szolgálják. Másrészt a levéltári gyűjtemények lehetővé teszik, hogy az ott őrzött iratok megtalálhatók legyenek. A közlevéltár az őrizetében lévő levéltári anyagban kutatást végző személy részére – a kutatás megkezdése előtt – látogatói jegyet ad ki. A látogatói jegy az adott közlevéltárban – évenkénti meghosszabbítással – folyamatosan használható.

A közlevéltári anyagok mellett a magánlevéltári anyagok is védelemben részesülnek. A magánlevéltári anyagok gyűjtésére szolgál a nyilvános magánlevéltár. Az a természetes személy, továbbá az a nem közfeladatot ellátó szerv, amely a tulajdonában vagy birtokában lévő maradandó értékű iratainak tartós megőrzése céljából levéltárat létesít vagy tart fenn, és vállalja a jogszabályban meghatározott követelmények teljesítését, a kultúráért felelős miniszternél kezdeményezheti levéltárának nyilvános magánlevéltárként történő bejegyzését. A nyilvános magánlevéltárként történő bejegyzést a levéltári szakfelügyelet javaslatára a kultúráért felelős miniszter engedélyezi.

A kulturális örökség hatósága a kulturális örökség védelméről szóló törvény alapján védett levéltári anyaggá nyilváníthatja a nem levéltárban, muzeális intézményben és könyvtárban őrzött, 50 évnél régebben keletkezett

³⁵ A nem selejtehető köziratokkal kapcsolatos levéltári feladatokat – ideértve a tudományos és igazgatási feladatokat is – végző, közfeladatot ellátó szerv által fenntartott levéltár.

³⁶ A természetes személy, valamint a nem közfeladatot ellátó szerv tulajdonában vagy birtokában lévő maradandó értékű iratok tartós megőrzésére létesített olyan intézmény, amely a levéltári anyagának jegyzékét – nyilvántartás céljából – a Magyar Nemzeti Levéltárnak adja át. Levéltári anyagának nyilvántartásával, szakszerű, biztonságos őrzésével, feldolgozásával és használatának biztosításával összefüggő feladatait a nyilvános magánlevéltárak részére előírt szakmai követelmények szerint látja el; továbbá levéltári anyagából a közlevéltárakra vonatkozó rendelkezések szerint tájékoztatást nyújt, adatokat szolgáltat, iratokat kölcsönöz és anyagában – saját szabályzata szerint – a kutatást ingyenesen lehetővé teszi.

maradandó értékű magániratokat. Így járhat el továbbá a keletkezés idejétől függetlenül a társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális és tudományos életben jelentős szerepet betöltő személyek irathagyatékával továbbá a jogutód nélkül megszűnt, nem közfeladatot ellátó szervek irattári anyagának maradandó értékű részével is. A hatóság határozatban kötelezheti a tulajdonost arra, hogy védetté nyilvánított levéltári anyagát biztonsági másolat elkészítése céljából – meghatározott időtartamra – a Magyar Nemzeti Levéltárnak átadja. A levéltári anyag oda- és visszaszállításáról – a tulajdonossal történt megállapodás szerint – a Magyar Nemzeti Levéltár gondoskodik.

A levéltárakat érintő szakmai feladatok színvonalas ellátásában a kultúráért felelős minisztert feladataiban a Levéltári Kollégium segíti a Levéltári Kollégiumról és a levéltári szakfelügyeletről szóló 7/2002. (II. 27.) NKÖM rendelet alapján. A Levéltári Kollégium (a továbbiakban: Kollégium) szakértői testület, amely feladatkörében véleményt mond és javaslatot tesz a levéltári anyag védelmével és használhatóságával, valamint a levéltárak tevékenységével összefüggő fejlesztési és szabályozási kérdésekben. A Kollégium létrehozásáról és működéséről a kultúráért felelős miniszter gondoskodik. A Kollégium elnökből és kilenc tagból áll. Az elnöki feladatokat a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója látja el. A Kollégium három tagját a miniszter közvetlenül, további öt tagját pedig az egyesületként működő szakmai szervezetek együttes jelölése alapján, egy tagját pedig a köziratok kezelésének szakmai irányításáért felelős miniszter javaslatára bízza meg.

A levéltárak feletti szakfelügyelet a kultúráért felelős miniszter feladatkörébe tartozik. A miniszter az ellenőrzési jogkörét szakfelügyelők útján gyakorolja. A szakfelügyelők munkáját vezető szakfelügyelő irányítja. A vezető szakfelügyelő és a szakfelügyelők megbízása öt évig tart. A megbízás meghosszabbítható.

A szakfelügyelet munkáját a vezető szakfelügyelő által készített és a miniszter által jóváhagyott éves terv alapján végzi.

A szakfelügyelő, a levéltárakkal és azok fenntartóival előzetesen közölt szempontok alapján rendszeresen – az általános levéltárakban legalább évente, a települési önkormányzatok levéltáraiban és az állami szaklevéltárakban legalább két évente, egyéb közlevéltárakban és a nyilvános magánlevéltárakban legalább három évente egyszer – ellenőrzi a külön jogszabályban meghatározott szakmai követelmények és egyéb szakmai előírások érvényesülését. Ellenőrzi továbbá a Ltv.-ben előírt feltételek biztosítását, a költségvetési előirányzat felhasználását és hasznosulását és a levéltári anyagban végzett selejtezést. A szakfelügyelők nem folytathatnak vizsgálatot olyan levéltárban, amellyel közalkalmazotti vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban állnak (kivételesen, ha a Magyar Nemzeti Levéltárral áll közalkalmazotti jogviszonyban).

7. A közművelődés helye a kulturális igazgatásban

A közművelődés kulturális igazgatásban betöltött helye, és az állami beavatkozás indoka az Alaptörvény rendelkezéseiből vezethető le. Alaptörvényünk XI. cikk (1) bekezdésében deklarálja, hogy „[m]inden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez.” Ennek a jognak a gyakorlását az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdése értelmében az állam a következők szerint biztosítja: 1. „a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével”; 2. „az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú”; 3. „a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással”; 4. „az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával”. Az Alaptörvényben foglaltaknak megfelelően a Kultv. szerint a közművelődéshez való jog gyakorlása közérdek, a közművelődési tevékenységek támogatása pedig közcél. A közművelődéshez való jog gyakorlásának biztosítása tehát mindezek alapján állami és helyi önkormányzati feladat. A Kultv. szerint közművelődési tevékenység: a polgárok iskolán kívüli, öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúraelsajátító, művelődő és alkotó célú cselekvése, amely jellemzően együttműködésben, közösségekben valósul meg. E közösség a Kultv. szerint közösségi szintér, vagy közművelődési intézmény lehet. Közösségi szintér a helyi lakosság rendszeres vagy alkalmi közművelődési tevékenységének, a lakosság önszerveződő közösségeinek támogatása érdekében önkormányzati fenntartásban, önkormányzatok társulásában, vagy közművelődési megállapodás alapján működtetett, erre a célra alkalmassá tett és üzemeltetett, adott helyen rendszeresen működő intézmény vagy egyéb jogállású létesítmény (helyiségegyüttes, épület). Közművelődési intézmény pedig a lakosság közösségi közművelődési tevékenységéhez erre a célra alapított, fenntartott, működtetett, megfelelő szakmai, személyi, infrastrukturális feltételekkel és alapító okirattal rendelkező költségvetési szerv vagy egyéb fenntartású intézmény.

A közművelődési intézmény típusa – jogszabályban meghatározott szakmai, személyi és infrastrukturális feltételek megléte esetén – lehet:

- a) művelődési ház,
- b) művelődési központ,
- c) kulturális központ,
- d) többfunkciós közművelődési intézmény,
- e) népfőiskola,
- f) népi kézműves alkotóház,
- g) gyermek-, illetve ifjúsági ház, valamint
- h) szabadidőközpont.

A közösségi szintér, illetve közművelődési intézmény működtetője lehet az állam, a települési önkormányzat vagy nemzetiségi önkormányzat, önkormányzati társulás, valamint közművelődési megállapodás keretében egyház, egyéb szervezet (egyesület, alapítvány stb.), illetőleg magánszemély is.

A közművelődési tevékenységek folyamatos biztosítása érdekében a települési önkormányzatok működtetik mindkét, előbb említett intézményt. Ennek oka, hogy a törvény értelmében a települési önkormányzat kötelező feladata a helyi közművelődési tevékenység támogatása, amelynek ellátási módjáról, formájáról a képviselőtestület rendeletben határoz.

A települési önkormányzat közművelődési feladatai:

- a közművelődési alapszolgáltatások megszervezése,
- pénzügyi támogatás biztosítása,
- és a szabályozott helyi lakossági képviselő (Közművelődési Kerekasztal) biztosítása.

A közművelődési alapszolgáltatások:

- a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása,
- b) a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése,
- c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,
- d) a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása,
- e) az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,
- f) a tehetséggondozás és -fejlesztés feltételeinek biztosítása, valamint
- g) a kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

A lakossági igények megfogalmazására, valamint a kulturális érdekérvényesítés elősegítése érdekében úgynevezett Közművelődési Kerekasztal hozható létre a településeken, és a fővárosi kerületekben. A Közművelődési Kerekasztalt azok a közművelődési célú egyesületek hozhatják létre, amelyeknek bejegyzett székhelye az adott településen van, és legfelsőbb szerve írásos határozatban jelezte e szándékát. Tagja lehet minden jogi személyiséggel rendelkező, helyben működő közművelődési civil szervezet, valamint a helyi közművelődést támogató gazdasági vállalkozás

képviselője. A Kerekasztal koordinációs feladatokat lát el, amelynek keretében véleményt nyilváníthat és javaslatot tehet a település közművelődési tevékenységével kapcsolatos valamennyi kérdésben. Figyelemmel kíséri, véleményezi az önkormányzat által közművelődési célra biztosított pénzügyi támogatás felhasználását és a vagyoni eszközök célszerű használatát a vonatkozó döntések, illetve az éves önkormányzati költségvetési tervzet és a zárszámadás alapján; ezen kívül pedig elősegíti a különböző közművelődési szervezetek együttműködését.

Területi szinten (a megyékben és a fővárosban) a miniszter gondoskodik a közművelődési alapszolgáltatások szakmai támogatásának koordinálásában részt vevő, közművelődési szakmai szolgáltató szervezet működéséről. Mindezt a helyi szinten működő közművelődési intézmények, szervezetek és közösségek művelődési céljaik megvalósítása, közművelődési tevékenységük elősegítése és fejlesztése érdekében teszi. Ezen kívül országos közművelődési szakmai szolgáltatás is működik a területi, fővárosi közművelődési feladatok segítése, fejlesztése érdekében.

A területi és országos szintű közművelődési szakmai szolgáltatás biztosításában a miniszter munkáját az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. segíti 2017. január elsejétől.

A közművelődés ágazati irányítását a kultúráért felelős miniszter látja el.

A kultúráért felelős miniszter az ellenőrzési jogkörét szakfelügyelők útján gyakorolja. A szakfelügyelet:

- a) ellenőrzi a közművelődési feladatellátásra, közművelődési intézmények, színterek és szervezetek működésére, tevékenységére vonatkozó jogszabályi rendelkezések végrehajtását, érvényesülésük módját, a szakmai követelmények betartását és az állami támogatások rendeltetésszerű felhasználását;
- b) értékeli a Mtv. alapján a helyi önkormányzati közművelődési rendeletekben rögzített kötelező feladatok megvalósulását;
- c) vizsgálja a feladatellátás, az intézményi, szervezeti működés hatékonyságát;
- d) értékeli a feladatellátók és az intézmények, szervezetek közötti együttműködést, és javaslatot tesz az együttműködés fejlesztésére;
- e) vizsgálja a feladatellátáshoz, a közművelődési intézmények és színterek működéséhez szükséges személyi, létesítményi, tárgyi, pénzügyi feltételeket;
- f) ellenőrzi az egyes közművelődési munkakörök betöltéséhez szükséges képesítési feltételek, foglalkoztatási előírások, valamint a közművelődési továbbképzés és minősített szakmai továbbképzés követelményeinek teljesítését;
- g) feltárja a végzett munkában tapasztalt eredményeket és a fogyatékoságokat, azokról jelentést készít.

A hagyományörzéssel és a néphagyomány gondozásával kapcsolatos állami feladatok:

- a) a magyar néphagyományok, a hazai népművészet és népi iparművészet, a népi kultúra elemeinek megőrzése, életben tartása és élővé tétele, visszajuttatása a jelen és a jövő kulturális közegébe;
- b) a magyar nyelvterület és a Kárpát-medence történetileg és szájhagyomány útján fennmaradt néphagyományának és népi iparművészeti hagyatékának felkutatása, értelmezése, rendszerezése, feldolgozása és hozzáférhetővé, élővé tétele, szolgáltatása, ennek érdekében közművelődési és közgyűjteményi feladatok ellátása;
- c) a magyar nyelvterület és a Kárpát-medence néphagyományaira épülő művészeti tevékenység ellátása;
- d) együttműködés a népművészeti ágak, a népi iparművészet és a néphagyomány gondozása területén a helyi, regionális és országos szervezetekkel;
- e) népművészeti és népi iparművészeti alkotások – igazgatási szolgáltatási díjfizetésre kötelek – minősítésével, minősítő címek adományozásával kapcsolatos hatósági feladatok ellátása, ennek keretében hatósági nyilvántartás vezetése és a minősítő címekről szóló hatósági igazolvány kiállítása;
- f) a néphagyomány gondozása és a hagyományörzés érdekében kifejtett tevékenységek támogatása, a népművészet, a népi iparművészet és a néphagyomány minőségbiztosítási rendszereinek működtetése;
- g) a hagyományörzés, a néphagyomány gondozása területein szakmai képzési és továbbképzési feladatok ellátása, ennek érdekében a képzések kidolgozása, akkreditáltatása és megszervezése a Kárpát-medencében, valamint szakkiadványok megjelentetése;
- h) a népi hagyományaink iránti bel- és külföldi figyelem felébresztése, fenntartása, a magyar és a Kárpát-medencei népművészet, népi iparművészet és a néphagyomány tárgyi és szellemi értékeinek népszerűsítése, országos, regionális, nemzetközi rendezvények szervezése;
- i) az élő és újraéleszthető néphagyomány, a hagyományörzés, a népművészet és a népi iparművészet állami támogatásának koordinálása, a helyi élő néphagyományt érintő tevékenységek feltárásához, gyakorlásához, fejlesztéséhez komplex szakmai szolgáltatás biztosítása;
- j) a fenti célok érdekében megyei és Kárpát-medencei hálózatok, kirendeltségek működtetése.

A hagyományőrzéssel és a néphagyomány gondozásával kapcsolatos állami feladatok ellátása a kultúráért is felelős minisztérium háttérintézményének, a Hagyományok Házának feladata, melyet kormány és miniszteri rendelet szabályoz részletesen.³⁷

---

³⁷ Lásd a hagyományőrzéssel és a néphagyomány gondozásával kapcsolatos állami szerv kijelöléséről, valamint a népi iparművészeti és a népművészeti alkotások minősítéséről szóló 530/2017. (XII. 29.) Korm. rendeletet, és a kulturális szakemberek szakmai továbbképzési programjának nyilvántartásba vételével, valamint a népművészeti és népi iparművészeti alkotások minősítési eljárásával összefüggő igazgatási szolgáltatási díjról szóló 39/2017. (XII. 29.) EMMI rendeletet.

Felhasznált irodalom

CSEHI Zoltán (2008): *A kulturális javak fogalmáról: egy univerzális dologkategória születésének történetéhez*. In: FALUDI Gábor szerk.: *Liber Amicorum Studia P. Gyertyánfy dedicata Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére*. Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék. 153–185.

FALUDI Gábor szerk. (2008): *Liber Amicorum Studia P. Gyertyánfy dedicata Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére*. Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék.

Nemzeti Köszolgálati Egyetem;
Államtudományi és Közigazgatási Kar
www.uni-nke.hu

Felelős Kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert Dékán

Címe:

1083 Budapest, Üllői út 82.

Kiadói szerkesztő:

Császár-Biró Anna

Tördelőszerkesztő:

Bödecs László

978-615-5870-15-6 (PDF)

A hatályosított tananyag
a KÖFOP-2.1.1-VEKOP-15-2016-00001
„A közszolgáltatás komplex kompetencia,
életpálya-program és oktatás technológiai
fejlesztése” című projekt keretében készült
el és jelent meg.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE